

Anotace

Disertační práce se zabývá problematikou obecní samosprávy, konkrétně pak se zaměřuje na její teoretická a historická východiska. Záměrem práce bylo pokusit se o takové zpracování obecní samosprávy, které se neomezí pouze na přepis či komentář pozitivněprávní úpravy, ale které na zvolenou problematiku nahlédne optikou právně-teoretických, právně-historických a politologických hledisek. Sledovaným výsledkem tak bylo vytvoření odborné studie podávající ucelený pohled na problematiku obecní samosprávy nejen co do její současné pozitivněprávní úpravy, ale především identifikující její teoretická východiska a historické kořeny a zpřístupňující je ve vzájemné provázanosti čtenáři.

Práce v první řadě vymezuje soubor institutů, které lze souhrnně označit jako základní teoretická východiska veřejné samosprávy (se zdůrazněním specifík samosprávy obecní). V kontextu vzniku a vývoje moderní veřejné správy zkoumá příčiny vedoucí k začlenění prvků samosprávy do systému moderní administrativy. Tyto důvody spočívají nejen v historických a sociálních kořenech komunálního soužití lidské společnosti, ale výrazně vycházejí z politických ideálů formujících vertikální dělbu veřejné moci v přirozené snaze obyvatel po určitém vyvázání se z tradičně centralistického státního útvaru.

Klíčovou charakteristikou, od níž se pro samosprávu odvozuje i její označení, je její nepodřízenost státu coby nositeli primární veřejné moci. Od té se následně odvozuje i samostatnost ve výkonu svěřených vrchnostenských pravomocí. Neboť dle tradičního evropského pohledu je oním primárním nositelem veřejné moci stát, za veřejnou samosprávu je označována ta oblast veřejné moci, jejímž nositelem je subjekt od státu odlišný. Práce se tedy zabývá principy, jimiž k takovému „oddělení“ od státu dochází (v první řadě principy decentralizace a subsidiarity), stejně tak vymezuje i teoretické přístupy (zejména přirozenoprávní a státoprávní), které samosprávu doktrinálně nahlížejí.

Pozornost je věnována podstatě samosprávného subjektu a charakteristice jeho vnitřního fungování. Subjekty nadané samosprávou měly zpočátku spíše soukromoprávní charakter, až posléze u nich převládl přístup veřejnoprávní. Co do vnitřní typologie a organizace takového samosprávného subjektu se nejčastěji uplatňovaly celky korporativního charakteru nebo celky, u nichž bylo lze korporativní prvek alespoň částečně uplatnit. Nejčastěji byla decentralizace aplikována a samospráva přiznávána tzv. veřejnoprávním korporacím nebo (méně často) subjektům stojícím na hranici mezi veřejnoprávní korporací a jednotkami vyznačujícími se některou z forem veřejného ústavu.

Největší pozornost je zaměřena vůči subjektům postaveným na tzv. územním základě, tedy územním samosprávným veřejnoprávním korporacím. V průběhu naší historie se vyskytlo více typů (stupňů) územních samosprávných celků. Z možných veřejnoprávních korporací se práce zaměřuje na samosprávné obce.

Pro jejich pochopení bylo zapotřebí věnovat se nejen vlastnostem utvářejícím povahu obecní samosprávy, ale podstatným indikátorem byla i pozice státu a vztah, který stát k obecní samosprávě chová. Jedním z předpokladů zpracovávaných v disertační práci je i premisa, že charakter vztahu státu a územní samosprávy je odvislý od panující teorie, která

v konkrétním případě vedla, resp. byla použita jako východisko, k vytvoření příslušné samosprávy.

S vědomím vymezených teoretických východisek pak práce prezentuje historický vývoj obecní samosprávy, v němž analyzuje uplatnitelnost jednotlivých identifikovaných principů. Dějinný výklad se neomezuje pouze na dobu nedávno minulou, ale neopomíjí ani vrcholně a pozdně středověké institucionální předchůdce obecní samosprávy.

Hlavní důraz je nicméně přesto kladen na vývoj po roce 1848, od kdy můžeme hovořit o obecní samosprávě v její moderní formě. Zejména pak od znovunastolení konstitucionalismu (po odstranění Bachovského neoabsolutismu) pak nastává rozkvět obecní samosprávy a relativní stabilita její právní úpravy. Ta přetrvává až do pádu monarchie a zavedení Československé republiky, byť v této době je již možno identifikovat určité snahy – jakkoliv mnohdy pochopitelné – o omezování samosprávy ve prospěch centrální moci státu.

Přes protektorátní *intermezzo* pokračuje výklad k přerušení vývoje obecní samosprávy představovanému zavedením soustavy národních výborů a jejím budováním po čtyři desetiletí 20. století. Až v jeho poslední dekádě dochází k navázání na samosprávné historické tradice a ke znovuoobnovení obecní samosprávy. Práce se zde zaměřuje na identifikaci historických kořenů klíčových institutů obecní samosprávy, z nichž některé sahají až do poloviny 19. století, jiné však – snad i poněkud paradoxně – vycházejí z konstrukcí použitých v soustavě národních výborů.

Závěrem práce je, obrazně řečeno, protknutí obou subtémat výkladu. Na základě teoretických východisek obecní samosprávy je analyzována její současná podoba a charakter a jsou mapovány dějinné provázanosti jejích institutů. Na tento výklad pak navazují i některé úvahy *de lege ferenda*.